



WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)

SSN Piotr Prusinowski (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Rączka

w sprawie z odwołania P. G.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w Łodzi
o zwrot opłaconych składek,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 8 stycznia 2025 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi
z dnia 30 sierpnia 2023 r., sygn. akt III AUa 1583/22,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w Łodzi do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Piotr Prusinowski Jolanta Frańczak Krzysztof Rączka

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Łodzi wyrokiem z dnia 30 sierpnia 2023 r. - po rozpoznaniu
apelacji P. G. wniesionej od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 25

października 2022 r. - zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji oraz poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, [...] Oddziału w Łodzi i przyznał odwołującemu się prawo do zwrotu 2.244,32 tytułem składek nienależnie opłaconych za okres od dnia 14 marca 2020 r. do dnia 24 maja 2020 r., w pozostałym zakresie oddalił też apelację.

Postępowanie w sprawie zostało zainicjowane decyzją z dnia 12 maja 2022 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił odwołującemu się zwrotu nienależnie opłaconych składek w łącznej kwocie 20.759,76 zł. Podał, że doszło do przedawnienia prawa do ich zwrotu. Odwołanie od tej decyzji zostało wyrokiem z dnia 25 października 2022 r. przez Sąd Okręgowy w Łodzi oddalone. Sąd ten ustalił, że odwołujący się od 14 stycznia 2015 r. do 15 lipca 2018 r. był zgłoszony do obowiązkowych ubezpieczeń społecznych i ubezpieczenia zdrowotnego z tytułu prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej i zatrudniał pracowników oraz z tego tytułu składał do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych deklaracje rozliczeniowe i opłacał składki. Wyrokiem Sądu Rejonowego w Białymstoku z dnia 30 grudnia 2020 r. ustalono, że P. G. i H. sp. z o.o. łączył stosunek pracy w okresie od dnia 14 stycznia 2015 r. do dnia 15 lipca 2018 r. Sąd Okręgowy w Białymstoku wyrokiem z dnia 23 listopada 2021 r. oddalił apelację spółki, a tym samym ustalenie istnienia stosunku pracy stało się prawomocne. P. G. pismem z dnia 10 marca 2022 r. zwrócił się do organu rentowego o dokonanie z urzędu korekty dokumentów zgłoszeniowych i rozliczeniowych na jego koncie za okres od 14 stycznia 2015 r. do 15 lipca 2018 r. oraz wniósł o zwrot nienależnie opłaconych składek.

W dniu 11 marca 2022 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych sporządził z urzędu korekty deklaracji rozliczeniowych. Na koncie płatnika na dzień 11 kwietnia 2022 r. ujawniono nadpłatę z tytułu składek za okres od stycznia 2015 r. do lipca 2018 r. w łącznej kwocie 35.441,59 zł, w tym na ubezpieczenia społeczne - 19.158,73 zł, na ubezpieczenie zdrowotne - 124,14 zł, na Fundusz P. i Fundusz G. - 1.476,89 zł. Organ rentowy w dniu 8 kwietnia 2022 r. dokonał na rzecz wnioskodawcy zwrotu nadpłaty składek z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej wynikającej z wpłat dokonanych od dnia 3 kwietnia 2017 r. do dnia 26 stycznia 2022 r. w łącznej kwocie 14.681,83 zł.

Mając na uwadze poczynione ustalenia faktyczne, Sąd pierwszej instancji przywołał art. 24 ust. 6a - 6h ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U z 2021 r., poz. 423 ze zm. – dalej jako ustawa systemowa) i wyjaśnił, że podstawowym sposobem postępowania organu rentowego w przypadku nienależnie opłaconej składki jest jej zaliczenie na poczet innych zaległości. Jedynie na wniosek płatnika składek organ rentowy ma obowiązek zastosować natychmiastowy zwrot kwoty nienależnie opłaconych składek. W ocenie Sądu, spór w sprawie sprowadzał się wyłącznie do wykładni art. 24 ust. 6g ustawy systemowej. P. G. nienależnie opłacił składki z tytułu działalności gospodarczej za okres od stycznia 2015 r. do lipca 2018 r. Dopiero pismo ubezpieczonego z dnia 10 marca 2022 r., w którym żądał rozliczenia konta, złożone już po zapadnięciu prawomocnego orzeczenia Sądu Rejonowego w Białymstoku z dnia 30 grudnia 2020 r., ujawniło organowi rentowemu istnienie nadpłaty. We wcześniejszym okresie Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie miał możliwości zweryfikowania poprawności zapisów na koncie ubezpieczonego, albowiem dane na koncie zostały zewidencjonowane w oparciu o poprawne wówczas dokumenty rozliczeniowe. Sąd Okręgowy zauważył, że płatnik składek opłacił składki bez podstawy prawnej. Jednakże organ rentowy nie dysponował niezbędnymi danymi, które pozwalały na ustalenie, że opłacone składki są nienależne. Wobec zgodności terminowo składanych deklaracji rozliczeniowych z faktycznymi wpłatami, nie można było uznać, że po stronie organu rentowego powstał obowiązek zawiadomienia płatnika składek o kwocie nienależnie opłaconych składek, które zgodnie z ust. 6a omawianego przepisu mogą być zwrócone, w sytuacji, gdy nastąpiło już ich przedawnienie.

Sąd pierwszej instancji wyjaśnił, iż nienależnie opłacone składki uległy przedawnieniu po upływie 5 lat, licząc od dnia ich opłacenia. Nie doszło bowiem do zawieszenia biegu terminu przedawnienia. Zakład Ubezpieczeń Społecznych słusznie zatem uznał, że wpłaty dokonane przez wnioskodawcę w dniu 2 czerwca 2014 r. oraz od dnia 7 lutego 2015 r. do dnia 4 marca 2017 r., jako nadpłata za okres od maja 2014 r. oraz od stycznia 2015 r. do lutego 2017 r., uległy w 2022 r. przedawnieniu (na podstawie art. 24 ust. 6g pkt 2 ustawy systemowej) i nie powstał obowiązek zawiadomienia płatnika z art. 24 ust. 6b ustawy systemowej, który miałby

spowodować liczenie terminu biegu przedawnienia zgodnie z art. 24 ust. 6g pkt 1 tej ustawy.

Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne i uznał je za bezsporne. Odnosząc się do kwestii prawnych, Sąd odwoławczy również podzielił zapatrywanie Sądu Okręgowego. Zastrzegł, że konieczność korekty zaskarżonego apelacją wyroku wynikała tylko z tego, że uwadze Sądu Okręgowego umknęło zawieszenie biegu terminu przedawnienia, w okresie od dnia 14 marca 2020 r. do dnia 24 maja 2020 r. Stosownie do art. 15zzr ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1327 ze zm. – dalej jako ustawa o COVID-19) w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 bieg przewidzianych przepisami prawa administracyjnego terminów przedawnienia nie rozpoczyna się, a rozpoczęty ulega zawieszeniu na ten okres. Na podstawie rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. poz. 433 z późn. zm.) stan zagrożenia epidemicznego obowiązywał na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej od dnia 14 marca 2020 r. do dnia 19 marca 2020 r. Stan epidemii w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2 został ogłoszony na podstawie § 1 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. poz. 491 ze zm.) i obowiązuje w okresie od 20 marca 2020 r. do odwołania. Stosownie do treści art. 46 pkt 20 ustawy z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. z 2020 r., poz. 875) z dniem 16 maja 2020 r. wyżej wymieniony art. 15zzr ustawy o COVID-19 został uchylony. Jednocześnie z art. 68 ust. 2 ustawy zmieniającej wynika, że terminy, o których mowa w art. 15zzr ust. 1 ustawy zmienianej w art. 46, których bieg uległ zawieszeniu na podstawie art. 15zzr ust. 1 tej ustawy, będą dalej po upływie 7 dni od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy. Ustawa zmieniająca weszła w życie w dniu 16 maja 2020 r., a zatem termin 7 dni od dnia wejścia w życie tej ustawy upłynął w dniu 23 maja 2020 r. Konkludując, Sąd Apelacyjny podkreślił, że bieg terminu przedawnienia

zobowiązania został zawieszony na okres 71 dni, to jest od dnia 14 marca 2020 r. do dnia 23 maja 2020 r. włącznie. Okoliczność ta wymusiła częściową zmianę zaskarżonego wyroku. Uwzględniając zawieszenie biegu terminu przedawnienia w okresie od 14 marca 2020 r. do 24 maja 2020 r., na koncie odwołującego się na dzień 10 marca 2022 r. wystąpiła nadpłata z tytułu składek w kwocie 2.244,32 zł wynikająca z wpłat dokonanych w dniu 3 stycznia 2017 r., 8 lutego 2017 r. oraz 4 marca 2017 r.

W pozostałym zakresie, Sąd odwoławczy nie podzielił stanowiska odwołującego się zaprezentowanego w apelacji. Składki w łącznej kwocie 18.515,44 zł (20.759,76 minus 2.244,32) wynikającej z wpłat dokonanych w dniu 2 czerwca 2014 r. oraz od dnia 7 lutego 2015 r. do 3 stycznia 2017 r., jako nadpłata za okres od maja 2014 r. oraz od stycznia 2015 r. do grudnia 2016 r. uległy przedawnieniu, o którym mowa w art. 24 ust. 6g ustawy systemowej.

Skargę kasacyjną wywiódł odwołujący się, zaskarżył wyrok Sądu odwoławczego w części oddalającej apelację. Zarzucił rozstrzygnięciu błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowania art. 24 ust. 6g pkt 1 i 2 w związku z art. 24 ust. 6b ustawy systemowej polegające na uznaniu, że jeżeli wyrok Sądu Pracy stwierdzający ustalenie stosunku pracy, stał się prawomocny po upływie 5 lat od faktycznego opłacenia nienależnych składek na ubezpieczenia społeczne przez płatnika, to organ nie ma obowiązku zawiadomić płatnika o kwocie nienależnie opłaconych składek stanowiących nadpłatę (art. 24 ust. 6b) i bieg terminu przedawnienia możliwości zwrotu nienależnie opłaconych składek rozpoczyna się od dnia ich faktycznego opłacenia (art. 24 ust. 6g pkt 2 ustawy systemowej), a nie od dnia zawiadomienia płatnika o nadpłacie (art. 24 ust. 6g pkt 1 ustawy systemowej).

Kierując się zgłoszoną podstawą, odwołujący się wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego i ewentualnie wyroku Sądu Okręgowego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach procesu za wszystkie instancje.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest trafna. W sprawie nie ma wątpliwości, że opłacone przez odwołującego się składki były nienależne (istnienie pracowniczego tytułu

ubezpieczenia wykluczało obowiązek opłacania składek z racji prowadzenia pozarolniczej działalności). Jasne jest również, że w chwili opłacania spornych składek organ rentowy nie miał żadnych powodów aby uznawać, że są one nienależne. Kwestia ta została jednoznacznie przesądzona dopiero w dniu 23 listopada 2021 r., czyli z dniem wydania wyroku przez Sąd Okręgowy w Białymstoku. Kolejną datą istotną jest dzień 10 marca 2022 r., w którym płatnik składek zwrócił się do organu rentowego o dokonanie z urzędu korekty dokumentów zgłoszeniowych i rozliczeniowych na jego koncie za okres od 14 stycznia 2015 r. do 15 lipca 2018 r. oraz wniósł o zwrot nienależnie opłaconych składek. Korekta taka została przez organ rentowy sporządzona dzień później. W rozpoznawanej sprawie sporne jest zatem, czy we wskazanych okolicznościach organ rentowy ma prawo powoływać się na przedawnienie, a tym samym odmówić zwrotu wpłaconych nienależnie składek należnych za okres sprzed 5 lat, licząc od dnia 10 marca 2022 r., przy dodatkowym uwzględnieniu opisanego przez Sąd Apelacyjny zawieszenia biegu okresu przedawnienia. W rezultacie, sporne jest, czy powód ma prawo do składek w kwocie 18.515,44 zł (20.759,76-2.244,32) nadpłaconych za okres do grudnia 2016 r.

Rozważania na ten temat można rozpocząć od przywołania miarodajnego przepisu prawa materialnego. Ustawa systemowa co do zasady zajmuje się sytuacją „nieopłacenia składek lub opłacenia ich w zaniżonej wysokości”. Stan tego rodzaju umożliwia wymierzenie płatnikowi składek dodatkowej opłaty (art. 24 ust. 1a, 1b, 1c i 1d), a także potrącenie tych należności lub ściągnięcie ich w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji lub egzekucji sądowej (art. 24 ust. 2 ustawy systemowej). Charakterystyczne jest, że pod pojęciem „należności z tytułu składek” kryją się nie tylko same składki, ale również odsetki za zwłokę, koszty egzekucyjne, koszty upomnienia i dodatkowa opłata. Odnoszący się do tego pojęcia art. 24 ust. 4 ustawy systemowej deklaruje, że „należności z tytułu składek ulegają przedawnieniu po upływie 5 lat, licząc od dnia, w którym stały się wymagalne, z zastrzeżeniem ust. 5-6”. W kolejnych jednostkach redakcyjnych (ust. 5 – 5g i ust. 6) wskazano jakie należności nie ulegają przedawnieniu i w jakich przypadkach dochodzi do nie rozpoczęcia lub zawieszenia biegu terminu przedawnienia. Przeprowadzany przegląd uświadamia, że ustawodawca koncentruje uwagę na interesach Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Odnosi się bowiem do kwestii

przedawnienia składek, które nie zostały opłacone. Dopiero w art. 24 ust. 6a ustawy systemowej posłużono się przeciwstawną formułą – „nienależnie opłaconych składek”. Wystąpienie takiej sytuacji skutkuje alternatywą – organ rentowy zalicza takie należności „z urzędu na poczet zaległych lub bieżących składek, a w razie ich braku - na poczet przyszłych składek” albo „płatnik składek złoży wniosek o zwrot składek, z zastrzeżeniem ust. 6c, 8 i 8d”. W tym ostatnim przypadku, zgodnie z art. 24 ust. 6b ustawy systemowej, „Zakład zawiadamia płatnika składek o kwocie nienależnie opłaconych składek, które zgodnie z ust. 6a mogą być zwrócone”. Zgodnie z art. 24 ust. 6c ustawy systemowej „po stwierdzeniu, że składki zostały nienależnie opłacone, płatnik składek może złożyć wniosek o ich zwrot”. W art. 24 ust. 6d ustawy określono, że nienależnie opłacone składki podlegają zwrotowi w terminie 30 dni od dnia wpływu wniosku, o którym mowa w ust. 6c. Przekroczenie tego terminu skutkuje oprocentowaniem należności (art. 24 ust. 6e ustawy). Kluczowe znaczenie ma art. 24 ust. 6g ustawy systemowej, który, z jednej strony, określa analogicznie jak w art. 24 ust. 4 ustawy, że „nienależnie opłacone składki ulegają przedawnieniu po upływie 5 lat”, z drugiej jednak strony, nie posługuje się pojęciem „wymagalności” i autonomicznie wyznacza bieg terminu przedawnienia. Wskazuje bowiem, że termin przedawnienia liczy się od dnia: 1) otrzymania zawiadomienia, o którym mowa w ust. 6b; 2) opłacenia składek, w przypadku braku zawiadomienia, o którym mowa w ust. 6b. Kolejne przepisy określają w jakich przypadkach bieg terminu przedawnienia ulega zawieszeniu (art. 24 ust. 6h ustawy), a także w jakiej wysokości nienależnie opłacona składka podlega zwrotowi (art. 24 ust. 8 i następne ustawy).

Przeprowadzona prezentacja pozwala na sformułowanie kilku wniosków. Prawodawca wprowadził wyjątek, gdy płatnik składek nie opłacił składek (albo opłacił je w zaniżonej wysokości) oraz, gdy nienależnie opłacił składki - nie znaczy to jednak, że nie zmierza do normatywnej unifikacji obu zdarzeń. Wyrazem tego jest jednolity, pięcioletni okres przedawnienia. Standaryzacja ma jednak swoje granice. Nie objęto nią rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia. W przypadku nieopłaconych składek wyznacznikiem pozostaje ich wymagalność, jeśli chodzi o składki nienależnie opłacone możliwe są natomiast dwie sytuacje. Po pierwsze, termin przedawnienia liczy się od dnia otrzymania zawiadomienia, o którym mowa

w art. 24 ust 2b ustawy systemowej, a po drugie, termin ten biegnie od dnia opłacenia składek, w przypadku braku tego zawiadomienia. W rezultacie, rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia „składek nienależnie opłaconych” warunkowane jest „otrzymaniem zawiadomienia” albo „brakiem zawiadomienia”. W tym miejscu możliwe jest postawienie kolejnych pytań. Najistotniejsze dotyczy relacji w jakiej pozostają względem siebie przesłanki określone w art. 24 ust. 6g pkt 1 i art. 24 ust. 6g pkt 2 ustawy systemowej, a w szczególności, czy nakreślone możliwości wzajemnie się wyłączają – czyli, czy możliwe jest zaistnienie tylko jednej sytuacji, czy też ustawodawca posłużył się rozwiązaniem kumulacyjnym – bieg terminu przedawnienia rozpoczyna się niezależnie w sytuacjach opisanych w pkt 1 i w pkt 2 ustępu 6g, art. 24. Możliwe jest jeszcze trzecie rozwiązanie. Polega ono na założeniu, że rozwiązanie z art. 24 ust 6g pkt 2 ma zastosowanie tylko, jeśli upłynął 5 letni termin przedawnienia jeszcze przed doręczeniem zawiadomienia z art. 24 ust. 2b ustawy.

Wskazanymi wątpliwościami zajmował się już Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 września 2023 r., I USKP 37/23, OSNP 2024 nr 8, poz. 84. Wyjaśniono w nim, że nienależnie opłacone składki ulegają przedawnieniu po upływie 5 lat, licząc od dnia otrzymania przez płatnika zawiadomienia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o kwocie składek, które mogą być zwrócone, jeżeli przekracza ona dziesięciokrotność kwoty kosztów upomnienia w postępowaniu egzekucyjnym w administracji (art. 24 ust. 6g pkt 1 w związku z ust. 6b ustawy systemowej) - a jedynie w przypadku braku takiego zawiadomienia, termin przedawnienia zwrotu nienależnych składek biegnie od ich opłacenia (art. 24 ust. 6g pkt 2 tej ustawy).

Wskazane rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego zapadło w tożsamym stanie faktycznym. Organ rentowy decyzją z dnia 14 lutego 2019 r. odmówił zwrotu nienależnie opłaconych składek na ubezpieczenie społeczne, ubezpieczenie zdrowotne i Fundusz P. za okres od marca 2004 r. do lipca 2009 r. w kwocie 33.935,58 zł, z powodu ich przedawnienia. Ubezpieczona w dniu 28 listopada 2018 r. złożyła wniosek o zwrot nienależnie opłaconych składek za okres od marca 2004 r. do lipca 2007 r. Pismem z dnia 19 grudnia 2018 r. Zakład poinformował odwołującą się o wysokości ustalonej nadpłaty, odmowie jej zwrotu w związku z przedawnieniem oraz o możliwości wystąpienia z wnioskiem o wydanie stosownej decyzji. W dniu 15 stycznia 2019 r. wnioskodawczyni zwróciła się do Zakładu Ubezpieczeń

Spółecznych o wydanie decyzji. Przy takich ustaleniach faktycznych, Sąd Najwyższy przyznał rację ubezpieczonej. Argumentował, że art. 24 ust. 6b ustawy systemowej stanowi jednoznacznie o obowiązku zawiadomienia płatnika składek o kwocie nienależnie opłaconych składek, które zgodnie z art. 24 ust. 6a tej ustawy mogą być na wniosek płatnika zwrócone, chyba że nie przekraczają wysokości kosztów upomnienia w postępowaniu egzekucyjnym. Sąd Najwyższy podkreślił, że art. 24 ust. 6g i art. 24 ust. 6b ustawy systemowej pozostają we wzajemnej relacji i nie można ich wyklądać niezależnie od siebie. Z tego też względu dnia, od którego rozpoczyna się liczenie terminu przedawnienia, nie można rozpatrywać w oderwaniu od obowiązku organu rentowego zawiadomienia o kwocie nadpłaconych składek.

W uzupełnieniu przywołanej wypowiedzi Sądu Najwyższego można dodać, że zbieżne stanowisko było prezentowane w orzecnictwie Sądu Najwyższego już wcześniej. W wyroku z dnia 8 września 2015 r., I UK 405/14 (LEX nr 1809869) Sąd Najwyższy stwierdził, że w razie dokonania przez organ rentowy zawiadomienia, o którym mowa w art. 24 ust. 6g pkt 1 ustawy systemowej, nie ma zastosowania art. 24 ust. 6g pkt 2 tej ustawy. Z przepisów wynika bowiem wyraźnie początek biegu terminu przedawnienia nienależnie opłaconych składek. Wskazano, że będzie to albo data otrzymania od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych zawiadomienia o kwocie nienależnie opłaconych składek (art. 24 ust. 6g pkt 1 ustawy systemowej), albo - w razie braku takowego zawiadomienia - dzień opłacenia składek (art. 24 ust. 6g pkt 2 ustawy systemowej). Ratio legis wskazanych przepisów miała na celu między innymi umożliwienie zwrotu nienależnie opłaconych składek na ubezpieczenie społeczne w sytuacji, gdy żądanie zwrotu nadpłaconych składek jest wynikiem prawomocnego orzeczenia stwierdzającego brak podstawy do opłacenia składek (nienależnego opłacenia składek), które zgodnie z art. 24 ust. 6a ustawy systemowej mogą być zwrócone, chyba że nie przekraczają wysokości kosztów upomnienia w postępowaniu egzekucyjnym. Ważne jest dostrzeżenie – argumentował Sąd Najwyższy - że płatnik składek może złożyć wniosek o zwrot składek, dopiero po stwierdzeniu przez organ rentowy, że składki zostały nienależnie opłacone. Czyli płatnik składek nie może (skutecznie) złożyć wniosku o zwrot nienależnie opłaconych składek bez stwierdzenia (przed stwierdzeniem) przez ZUS w zawiadomieniu, że składki zostały nienależnie opłacone (art. 24 ust. 6c ustawy systemowej).

Wykładnia ta jest konsekwentnie podtrzymywana w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który w postanowieniu z dnia 9 lutego 2023 r., III USK 91/22 (LEX nr 3525785) zauważył, że procedura zwrotu nienależnie opłaconych składek została uregulowana w ustawie systemowej bardzo szczegółowo. W ocenie Sądu Najwyższego, organ rentowy ma obowiązek zawiadomić płatnika składek o kwocie nienależnie opłaconych składek, które zgodnie z art. 24 ust. 6a ustawy systemowej mogą być zwrócone, jeżeli kwota zwrotu jest wyższa niż wysokość kosztów upomnienia w postępowaniu egzekucyjnym. Skoro tak, to na organie rentowym spoczywa obowiązek zawiadomienia płatnika składek o kwocie nienależnie opłaconych składek, które mogą być zwrócone, to też Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest podmiotem odpowiedzialnym za ustalenie, w jakiej kwocie nienależnie opłacone składki powinny być zwrócone (stwierdza nadpłatę). Momentem początkowym procedury zwrotu jest więc zawiadomienie, o którym mowa w art. 24 ust. 6b ustawy systemowej, co potwierdza też brzmienie art. 24 ust. 6g pkt 1 tej ustawy, zgodnie z którym nienależnie opłacone składki ulegają przedawnieniu po upływie 5 lat, licząc od dnia otrzymania tego zawiadomienia.

Zbieżna wykładnia prezentowana jest także w orzecznictwie Sądów powszechnych (zob. wyroki Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 15 listopada 2018 r., III AUa 103/18, LEX nr 2638830; z dnia 24 czerwca 2015 r., III AUa 1228/14, LEX nr 1814810; Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 14 lutego 2019 r., III AUa 1420/18, LEX nr 2669712; Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 17 lutego 2021 r., III AUa 590/19, LEX nr 3338715; Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 29 marca 2021 r., III AUa 604/20, LEX nr 3410262; Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 30 czerwca 2021 r., III AUa 114/21, LEX nr 3290066; Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 6 października 2022 r., III AUa 511/21, LEX nr 3451082; Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 28 grudnia 2022 r., III AUa 239/22, LEX nr 3550304; Sądu Apelacyjnego w Białymstoku w wyroku z dnia 27 kwietnia 2021 r., III AUa 597/20, LEX nr 3191425).

Znając wypowiedzi Sądu Najwyższego oraz Sądów Apelacyjnych, trzeba podkreślić, że wskazane w przepisie dwie możliwości rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia z art. 24 ust. 6g ustawy systemowej wzajemnie się wykluczają, przy czym nie występuje między nimi konkurencja. Staje się to zrozumiałe, jeśli weźmie

się pod uwagę treść poprzedzających przepisów, a przede wszystkim art. 24 ust. 6a i ust. 6b ustawy systemowej. Przyznane płatnikowi składek prawo do złożenia wniosku o zwrot składek (art. 24 ust. 6a) aktywowane jest działaniem organu rentowego, który ma obowiązek zawiadomienia płatnika o kwocie nienależnie opłaconych składek, które mogą zostać zwrócone (art. 24 ust. 6b). Dopiero po takim stwierdzeniu, płatnik może złożyć wniosek o zwrot nienależnie opłaconych składek (art. 24 ust. 6c). Wskazana normatywnie sekwencja zdarzeń znajduje odwzorowanie w art. 24 ust. 6g ustawy systemowej. Do płatnika składek, który zachowa się zgodnie z procedurą opisaną w art. 24 ust. 6a-6c ustawy systemowej znajduje zastosowanie termin określony w art. 24 ust. 6g pkt 1 ustawy systemowej, czyli pięcioletni termin przedawnienia zacznie biec od dnia otrzymania zawiadomienia. W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że obowiązek Zakładu Ubezpieczeń Społecznych zawiadomienia płatnika składek z art. 24 ust. 6b ustawy systemowej nie jest warunkowany uprzednim upływem pięcioletniego terminu przedawnienia, liczonego od dnia opłacenia składek. Jedynym wymogiem jaki postawiono w tym przepisie, jest to, aby kwota nienależnie opłaconych składek przekraczała dziesięciokrotność kwoty kosztów upomnienia w postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Wynikają z tego co najmniej trzy konkluzje. Po pierwsze, tylko w przypadku, gdy kwota nienależnie opłaconych składek jest niższa od tego pułapu, organ rentowy nie ma obowiązku zawiadamiania płatnika składek, a ten nie ma możliwości wystąpienia z wnioskiem o ich zwrot (o czym zaświadcza wprost art. 24 ust. 6a ustawy systemowej wskazując, że płatnik może złożyć wniosek o zwrot składek z zastrzeżeniem ust. 6c, a ten jednoznacznie wskazuje, że jest to dopuszczalne jedynie „po stwierdzeniu, że składki zostały nienależnie opłacone”). Po drugie, posługując się wnioskowaniem *a contrario* jest jasne, że obowiązek organu rentowego zawiadomienia płatnika o kwocie nienależnie opłaconych składek nie został uzależniony od wcześniejszego upływu pięcioletniego terminu przedawnienia liczonego od dnia opłacenia składek. Po trzecie, schemat określony w art. 24 ust. 6g ustawy systemowej stanowi projekcję sekwencji zdarzeń uregulowanej w art. 24 ust. 6a-6c ustawy systemowej. Znaczy to tyle, że rozwiązanie z art. 24 ust. 6g ust. 2 ustawy systemowej ma miejsce tylko w wyjątkowym przypadku – nienależnie opłacone składki przedawniają się z upływem pięciu lat od dnia ich opłacenia, jeśli ich kwota nie przekracza dziesięciokrotności

kwoty kosztów upomnienia w postępowaniu egzekucyjnym w administracji (art. 24 ust. 6g pkt 2 w związku z art. 24 ust. 6b ustawy systemowej). W takim znaczeniu doszło do uchybienia przepisom wskazanym w skardze kasacyjnej.

Skoro podstawa skargi kasacyjnej okazała się trafna, to na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c. należało orzec jak w sentencji.

[SOP]

[a.ł.]